

עלון דו שבועי מס' 42 • פרשת תרומה • ו אדר תש"ע

זמני השבת: ירושלים 16:53-18:06 תל אביב: 17:09-18:07 חיפה 16:58-18:06

אלחנן דרייפוס פורים כתיקון לחטא העגל

הקדמה

"וַיִּשְׁכַּיְמוּ מִמַּחֲרַת וַיַּעֲלוּ עֵלֶת וַיִּגְשׂוּ שְׁלָמִים וַיֵּשֶׁב הָעָם לֶאֱכֹל וְשָׂתוּ וַיִּקְמוּ לְצַחֵק:" (שמות לב, ו)

מתרגם אונקלוס שם:

"ואקדימו ביומא דבתרוהי ואסיקו עלון וקריבו נכסן ואסחר עמא למיכל ולמשתי וקמו לחייכא".

בחטא העגל עם ישראל ישב לאכול ולשתות וקם לצחק ולעשות חוכא ואיטלולא. לכאורה, בפורים אנו עושים אותו הדבר - יושבים לאכול ולשתות וקמים לצחק. ויש להבין כיצד אנו עושים בדיוק מה שעם ישראל עשה בחטא העגל?

צחוק - ליצנות או שמחה?

מצינו שני סוגי צחוק במקרא. אחד המתורגם מלשון חוכא ואיטלולא ואחד המתורגם מלשון חדווה. כך, כאמור, בחטא העגל מתרגם אונקלוס "וקמו לחייכא". לעומת זאת, מצינו אצל אברהם לאחר שהקב"ה מבטיח לו את יצחק שהוא צוחק –

"וַיִּפֹּל אַבְרָהָם עַל פָּנָיו וַיִּצְחַק וַיֹּאמֶר בְּלִבִּי הֲלֵבֶן מֵאָה שָׁנָה יִנָּלַד וְאִם שָׂרָה הַבַּת תִּשְׁעִים שָׁנָה תֵּלַד:" (בראשית יז, יז)

ומתרגם אונקלוס שם:

"ונפל אברהם על אפוהי וחדי ואמר בלביה הלבר מאה שנין יהא ולד ואם שרה הבת תשעין שנין תליד".

כמו כן, מצינו שני סוגי אכילה ושתייה:

"וַהֲנִיחָה שְׂשׂוֹן וְשִׁמְחָה הָרֵג בָּקָר וְשָׁחַט צֹאן אֶכֶל בָּשָׂר וְשִׂתוֹת יַיִן אֶכֹּל וְשָׂתוּ כִּי מִחָר נְמוֹת:" (ישעיהו כב, יג)

לעומת:

"וַיֹּאמֶר לָהֶם לֵכוּ אֲכֹלוּ מִשְׁמָנִים וְשִׂתוּ מִמֵּתְקִים וְשַׁלְחוּ מְנוֹת לְאִין נָכוֹן לוֹ כִּי קָדוֹשׁ הַיּוֹם לְאֲדֹנָינוּ וְאַל תַּעֲצְבוּ כִּי חֲדָנוֹת ה' הִיא מְעַזְכֶּם:" (נחמיה ח, י)

ובאמת כבר הגמרא במסכת שבת (ל:) עומדת על שני סוגי שמחה:

"ומאי דבריו סותרין זה את זה? ... כתיב (קהלת ח, טו): 'שִׁבְחָתִי אָנִי אֶת הַשְּׂמֵחָה' וכתוב (שם ב, ב): 'וְלִשְׂמֵחָה מָה זֶה עֲשֵׂה'... 'ושבחתי אני את השמחה' - שמחה של מצווה, 'ולשמחה מה זה עשה' - זו שמחה שאינה של מצווה. ללמדך שאין שכינה שורה לא מתוך עצבות ולא מתוך עצלות ולא מתוך

שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך שיחה ולא מתוך דברים בטלים, אלא מתוך דבר שמחה של מצוה, שנאמר (מלכים ב ג, טו): 'נעתה קחו לי מנגן והיה כנגן המנגן ותהי עליו יד ה' ". אם כן, התשובה היא שבפורים אנו קמים לצחק מלשון חדווה, בניגוד לחטא העגל שם קמו לצחק מתוך ליצנות.

"יראת ה' היא אוצר" (ישעיהו לג, ו)

ויש להבין איך מגיעים לצחוק שהוא ליצנות ולשמחה שאינה של מצווה, ואיך מגיעים לכזה שהוא חדווה ושמחה של מצווה. נראה שהתשובה לכך נמצאת בדו-שיח בין שרה לקב"ה (בראשית יח):

"ותצחק שרה בקרבה לאמר אחרי בלתי היתה לי עדנה ואדני זקן: ויאמר ה' אל אברהם למה זה צחקה שרה לאמר האף אמןם אלד ואני זקנת: היפלא מה' דבר למועד אשוב אלך כעת חיה ולשרה בן: ותכחש שרה לאמר לא צחקתי כי יראה ויאמר לא כי צחקת:"

ומתרגם אונקלוס שם:

"וחייכת שרה במעהא למימר בתר דסיבית תהי לי עולימו ורבוני סיב: ואמר ה' לאברהם למא דנן חייכת שרה למימר הבקושטא אוליד ואנא סיבית: היתכסא מן קדם ה' פתגמא לזמן אתוב לותך כעדן דאתון קיימין ולשרה בר: וכדיבת שרה למימר לא חייכית ארי דחילת ואמר לא ברם חייכת".

נראה ששרה איננה מכחישה, חלילה, את העובדה שהיא צחקה, אלא טוענת שהצחוק שלה היה צחוק של חדווה, כמו אברהם. שרה מביאה ראיה לכך, שהרי היא יראת שמים. נמצא, שמה שמביא לליצנות הוא חוסר יראת שמים¹.

אלא שעדיין יש לעמוד על השורש לחוסר יראת שמים שמביא לליצנות.

"ואין יראה אלא תורה"

את הפסוק בקהלת (ח, טו) לשמחה של מצווה – "ושבחתני אני את השמחה אשר אין טוב לאדם תחת השמש כי אם לאכול ולשתות והוא ילוננו בעמלו מי חזיו אשר נתן לו ה' להים תחת השמש" - מתרגם התרגום: "ושבחתית אנא ית חדות אוריתא...".

ודברים דומים מצינו בפירוש רש"י שם בשם המדרש:

"לאכול ולשתות - ...ומדרש אגדה כל אכילה ושתייה שבקהלת אינה אלא תלמוד תורה כענין

שנאמר (ישעיה נה, א) 'לכו שברו ואכלו וגו'".

מה שמביא לשמחה של מצווה היא התורה. ומכאן, שמה שמביא לחוסר יראת שמים וליצנות הוא הניתוק מהתורה - "אוצר זו תורה שנאמר: 'יראת ה' היא אוצר' (ישעיהו לג, ו); ואין יראה אלא תורה שנאמר (דברים כח, י): 'וראו כל עמי הארץ כי שם יקוק נקרא עליך ויראו ממך' ואומר (שמות כ טז): 'ובעבור תהיה יראתו על פניכם'." (מדרש תנאים לדברים פרק לד)

"לעולם ילמד אדם תורה במקום שלבו חפץ" - "כפה עליהם הר כגיגית" מול "הדור קבלוה"

מעשה נוכל לטעון שפורים הוא התיקון לחטא העגל.

הגמרא במסכת שבת (פג.) כותבת כך:

" וַיִּתְּצֵבוּ בְּתַחֲתֵית הָהָר' (שמות יט, יז), אמר רב אבדימי בר חמא בר חסא: מלמד שכפה הקדוש ברוך הוא עליהם את ההר כגיגית, ואמר להם: אם אתם מקבלים התורה - מוטב, ואם לאו - שם תהא קבורתכם. אמר רב אחא בר יעקב: מכאן מודעא רבה לאורייתא. אמר רבא: אף על פי כן, הדור קבלוה בימי אחשורוש. דכתיב (אסתר ט, כז): 'קיימו וקבלו היהודים', קיימו מה שקיבלו כבר."

חטא העגל הגיע לאחר שהתורה נתנה לעם ישראל בכפייה - "כפה עליהם הר כגיגית". התורה נשארה בבחינת "אצבע-להים היא". עם ישראל מסר מודעא רבה לאורייתא. לעומת זאת בפורים "הדור קבלוה". עם ישראל ביטל את המודעא וקבל אותה מרצון.

¹ ראה מסילת ישרים פרק ה.

כאשר התורה נשארת בשמים, תורה של הקב"ה, ועם ישראל לא מצליח לגלות שתורת ה' היא בעצם התורה שלו; כאשר אדם אינו מצליח להפוך את התורה לתורה שלו, אלא היא נשארת חיצונית לו, כסתם עוד מקצוע שלומד; דבר זה מביא לחוסר יראת שמים ובסופו של דבר לליצנות. רק כאשר עם ישראל הופך את התורה להיות שלו, כאשר האדם קונה את התורה, יש לו יראת שמים והוא זוכה לשמחה של מצווה.

ואכן מהפסוק ממנו הגמרא (יט.) דורשת על הליצנות – "אֲשֶׁרִי הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא הֵלֵךְ בְּעֵצַת רְשָׁעִים וּבְדַרְכַּן חַטָּאִים לֹא עָמַד וּבְמוֹשֵׁב לְצִים לֹא יָשָׁב" (תהלים א, א), דורש רבא את המימרות הבאות:

"אמר רבא: לעולם ילמוד אדם תורה במקום שלבו חפץ, שנאמר (שם שם, ב): 'כִּי אִם בְּתוֹרַת ה' חִפְצוּ'. ואמר רבא: בתחילה נקראת על שמו של הקב"ה ולבסוף נקראת על שמו, שנאמר: 'כִּי אִם בְּתוֹרַת ה' חִפְצוּ וּבְתוֹרַתוֹ יִהְיֶה יוֹמָם וְלַיְלָה'."

כל זאת ללמדנו שכדי להנצל מליצנות על האדם להפוך את התורה להיות שלו.

"קיימו למעלה מה שקבלו למטה"

ובעצם זה כל עניינו של פורים. הגמרא במגילה (ז) כותבת:

"תניא, רבי אליעזר אומר: אסתר ברוח הקודש נאמרה, שנאמר (אסתר ו, ו): 'וַיֹּאמֶר הֲמֵן בְּלִבּוֹ'. רבי עקיבא אומר: אסתר ברוח הקודש נאמרה, שנאמר (שם ב, טו): 'וַתְּהִי אֶסְתֵּר נְשֵׂאת חַן בְּעֵינֵי כָל רַאֲיֶיהָ'. רבי מאיר אומר: אסתר ברוח הקודש נאמרה, שנאמר (שם שם, כב): 'וַיִּנְדַע הַדָּבָר לְמַרְדֳּכָי'. רבי יוסי בן דורמסקית אומר: אסתר ברוח הקודש נאמרה, שנאמר (שם ט, י): 'וַבַּבִּזָּה לֹא שָׁלְחוּ אֶת יָדָם'. אמר שמואל: אי הואי התם הוה אמינא מלתא דעדיפא מכולהו, שנאמר (שם שם, כז): 'קִיְמוּ וְקַבְּלוּ' - קיימו למעלה מה שקיבלו למטה. אמר רבא: לכולהו אית להו פירכא, לבר מדשמואל דלית ליה פירכא. דרבי אליעזר - סברא הוא, דלא הוה איניש דחשיב למלכא כוותיה, והאי כי קא מפיש טובא ואמר - אדעתיה דנפשיה קאמר. דרבי עקיבא - דלמא כרבי אלעזר, דאמר: מלמד שכל אחד ואחד נדמתה לו כאומתו. והא דרבי מאיר - דלמא כרבי חייא בר אבא, דאמר: בגתן ותרש שני טרשיים היו. והא דרבי יוסי בן דורמסקית - דלמא פריסתקי שדור. דשמואל ודאי לית ליה פירכא. אמר רבינא: היינו דאמרי אינשי: טבא חדא פלפלתא חריפתא ממלי צני קרי."

מנין לשמואל שקיימו למעלה מה שקבלו למטה, וכי הוא היה למעלה? ועוד, כיצד שמואל מתפרץ לדברי התנאים? ולא זו בלבד אלא שהוא עדיף מכולם, א"כ מדוע התנאים לא אמרו כן?

אלא ששמואל מלמדנו שמה שעם ישראל מקבל למטה הוא הנותן תוקף. מה שעם ישראל מקבל למטה הוא הוא מה שמקבלים למעלה. מעתה ברור שדווקא ראשון האמוראים אומר זאת בהסתכלות על דור התנאים שלפניו.

שמואל בעצם דורש מהפסוק "קיימו וקבלו" בדיוק מה שרבא שורש מפסוק זה. קיימו למעלה = קיימו למטה מה שקבלו כבר. לכן רבא הוא שאומר שעל שמואל אין פרכא. ורבינא מוסיף על כך ש-"טבא חדא פלפלא חריפתא", אותו פלפל אחד שנותן טעם בכל הקדירה, "ממלי צני קרי", מהרבה דלועים מתוקות שהם התורה משמים - עם ישראל הוא שנותן טעם לתורה.

עם ישראל - עם סגולה

על זאת יש להוסיף שבשני המקרים נתגלתה סגולת ישראל. בחטא העגל נתגלה שהקב"ה לא יטוש עמו. אפילו עובדים עבודה זרה, הקב"ה מתרצה ולא מכלה את עם ישראל. אז זה נתגלה כחסד עליון, ללא שעם ישראל עשה תשובה. גם בפורים נתגלתה נקודה זו, כאשר הקב"ה הציל את עם ישראל מכליון על אף שכבר נגזרה גזירה. ברם, אז זה נעשה לאחר שעם ישראל הפנים את חטאו וחזר בתשובה. אסתר הבינה שכדי לבטל את הגזירה מעל עם ישראל, ולהביא ל"ונהפוך הוא", יש לתקן את חטא האכילה והשתיה מראשית המגילה שבאה מתוך פריקת עול תורה ומצוות, ועל כן היא מצווה לא לאכול ולשתות שלוש ימים. ובעצם, זהו המהלך של המגילה. מתחילים באכילה ושתיה מתוך פריקת עול, ממשיכים בצום מאכילה ושתיה כדי לתקן זאת, וזוכים לבסוף לעשות ימים אלה ימי משתה ושמחה שבאה מתוך "קיימו וקבלו".

ישראל, אורייתא וקב"ה – חד - נמצא שבפורים נתגלה שקב"ה, אורייתא וישראל - חד. נתגלה שכל הדברים הללו קדמו לעולם ואינם נמצאים תחת חוקיות הטבע. הם אינם מוגבלים, אלא שייכים למימד נצחי-אינסופי. לכן פורים עצמו הוא חג נצחי שלא יבטל גם לימות המשיח, והוא התיקון לחטא העגל.

"וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם" (אסתר ט, כח) - וכך הקב"ה נפרע מחטא העגל מעט מעט, ואין לך פורענות שאין בה מקצת מהפורענות של חטא העגל עד ביאת גואל. פורים אף הוא נצחי ולא בטל, אף בזמן ביאת גואל.

סיכום

לא בכדי חג הפורים יוצא בסמיכות לפרשת כי תשא. אם בחטא העגל עם ישראל לא הפנים את סגולתו ונצחיותו, את הקשר המיוחד והמהותי שלו לתורה ולקב"ה, ומתוך כך בא לאכילה ושתייה שממנה הגיע לליצנות, הרי שבפורים בא התיקון ועם ישראל הפנים זאת וזכה להגיע לימי משתה ושמחה של מצווה. ועל כן בכל שנה אנו מתחברים מחדש לעצמיות שלנו, לסגולת ישראל והקשר השורשי לתורה, ע"י כך שאנו יושבים לאכול ולשתות ומוסרים את הדעת לקב"ה, ומתוך כך אנו זוכים לקום לשמחה של מצווה, ובע"ה מתוך שמחה זו נגיע להשראת שכינה וסוף הפורענויות.

אלחנן דרייפוס, מחזור כז, סטודנט למשפטים בבר-אילן, מתגורר בגבעת שמואל.

הרב אלי רייף

מנהג הכאת המן – הצעת פתרון קהילתי

מנהג הכאת המן חביב על ישראל, ובפרט על הילדים שבכך מרגישים שותפים בקריאת מגילה ובשמחה. מנהג זה מוזכר על-ידי מרן רבי יוסף קארו (בית-יוסף אורח-חיים סימן תרצ):

"כתוב בארחות חיים: כשמזכיר הקורא שם המן ובניו מנקשין התינוקות באבנים או בלוחות עץ שבידם וכתוב בהם שם המן ובניו, ועל ידי הניקוש הם נמחקים, ולמנהג הזה יש שורש בהגדה, דאמרינן: 'כי מ'ח'ה א'מ'ח'ה א'ת ז'כ'ר ע'מ'ל'ק' (שמות יז, יד) אפילו מעל העצים ומעל האבנים. לכן אין להלעיג על המנהגים כי לא לחנם נקבעו, והמנהג הזה נוהגים בצרפת ובפרובינציא, ונותנים טעם על שם 'ו'שם ר'שעים י'ק'ב' (משלי י, ז)".

וכן מובא בספר המנהגים שהמנהג רווח בצרפת כבר במאה השנים עשרה.

הרב הפרופסור דניאל שפרבר² הציע הסבר מעניין. לפיו, המדרש מביע נוהג שהיה בחוק הרומאי שמי שנדון למוות בשל מרידה בשלטון שמו נמחק משטרות ומונומנטים. ייתכן שמנוהג זה המוזכר במדרש התגלגל המנהג של כתיבת השם "המן" על אבנים והקשה וגרימת מחיקת שמו, והיה בזה מעין זכר למחיית עמלק. ייתכן גם שהיו למנהג סיבות אחרות ומצאו למנהג מעין סמך ממדרש זה. במשך הדורות התגלגל המנהג להכאה והרעשה כפי שנהוג כיום. למנהג ניתן טעם נוסף משום שנאמר 'שם רשעים יקב', וגם לכך יש סמך במדרש³. השולחן-ערוך לא הזכיר מנהג זה, אולם הרמ"א הזכירו וכתב (אורח-חיים סימן תרצ, ז): "ומזה נשתרבו המנהג שמכים המן כשקורים המגילה בבית-הכנסת. ואין לבטל שום מנהג או ללעוג עליו, כי לא לחנם הוקבעו". מסתבר שהואיל ויצאו על עוררין על המנהג או כי לא היה מוכר או מצד תקלות שגרם, על-כן הדגיש הרמ"א שאין להלעיג על מנהגים בהם אוחזים הציבור ובפרט שמא תיגרם תרעומת בציבור.

אמנם, המנהג עלול לגרום לתקלות שונות ובכלל זה אי שמיעת קריאת מגילה כהלכתה שהיא מצוות היום. על כן כתב במשנה ברורה (סימן תרצ, ס"ק ס): "מפני שמצוי מאוד קלקולים ע"י ההכאה, ורגילים הנערים להכות כמה פעמים בעת שחוזר החזן לקרות, על כן טוב ונכון שכל יחיד יקרא פסוק או ב' מתוך

² ראה: מנהגי ישראל חלק ג עמוד קנו-קנט; חלק ד עמוד שלא-שלג; חלק ו עמוד רמב-רמו.

³ ראה: בראשית רבה פרשה מט.

החומש בעוד שמכין המן כי אז אף שלא ישמע מהחזן יצא, וכן...נכון מאוד שכל אחד יתפוס חומש בעת הקריאה וכל תיבה שלא ישמע מן החזן יקרא מן החומש". בנוסף, התמשכות הקריאה לעיתים עלולה לגרום לקוצר רוח ואפילו לכעסים בקרב הציבור, ובפרט כאשר ישנו ציבור הטרוגני ויש גם מבוגרים. גם התמשכות הצום מכבידה על הציבור. גם במישור החינוכי - הריכוז של הילדים פוחת, ורוב הקריאה הם עסוקים רק בהכנת "אמצעי הקרב", ואינם שותפים לשמיעת המגילה.

כתוצאה מתקלות אלו יש קהילות, שכבר לפני מאות שנים נטו לבטל או לצמצם את המנהג. כך לדוגמה מעיד בשו"ת 'בן ימין'⁴ (סימן א): "בפורים בעת קריאת המגילה ביום ובלילה שאז מרבים להכות בלי שיעור, ומזה שנים רבות זה המנהג פה עירנו להביא לבית הכנסת בפורים מערכות עצים וקורות, והקטנים באים לבית הכנסת וכל אחד קרדומו בידו, ותבקע הארץ לקולם בעת מקרא מגילה, וכמעט רוב אנשי הקהל אינם יכולים לשמוע מקרא מגילה... רחש לבי לבטל המנהג הזה מכל וכל שלא להכות בשום עת וזמן...ושוב בא לידי ספר יפה ללב...וראיתי...שהאריך הרחיב בגנות מנהג זה וכתב דבשנת תרל"ה כה עשו מעשה באימיר...עיר ואם בישראל בהסכמת ממוני ורבני העירה...לבטלו מכל וכל ותעלוזנה כליות".

ברם, עמך בית ישראל מחבבים את המנהגים. לעתים, אפילו שינוי קל ממנהגי קהילה שמורגלים בהם, וכל שכן אם עשו כך בבית אבא, עלול לעורר מחלוקת גדולה. לכן כל נסיון לשנות מנהג קהילתי צריך להיבחן גם מנקודת מבט של "מחיר" איבוד השלום. כל שכן בימי פורים שנאמר בהם 'לך פְּנוֹס אֶת פֶּל הַיְהוּדִים', ו-'אִישׁ לְרַעְהוּ' ומצוות היום הן בריבוי רעות ושמחה. לפיכך, כל שינוי צריך להיעשות מתוך הסברה והסכמה קהילתית רחבה.

בתמצית: מדובר במנהג קדום המוסיף גם להרגשת השמחה והשותפות של הילדים. המנהג עלול לגרום לקלקולים, ועד כדי אי יציאה ידי חובת מצוות קריאת מגילה. הפיתרון הראוי הוא מציאת איזון בין שימורו לבין צמצומו, על-ידי הסברה והסכמה קהילתית רחבה, וכפי שהולך ופושט בקהילות רבות כיום.

הצעות מעשיות לצמצום הכאת המן:

במגילה מופיע "המן" 54 פעמים - להלן כמה דרכים:

- א. בדומה למנהג חב"ד להכות "המן" שנלווה לו תואר - פסוקים: ג, א; ג, י; ז, ו; ח, א; ח, ג; ח, ה; ט, י; ט, כד. (**חיסרון:** הציבור עלול להתבלבל. כדאי להכין פתקים עם פירוט הפסוקים לכלל הציבור ולחלק קודם הקריאה)
- ב. הכאת "המן" תחילה וסוף - בפרקים ג=12 פעמים, בפרק ט=5 פעמים; ניתן להכות בכל ה-"המן" שבפרק או בחלקם. (**חיסרון:** הילדים הצעירים יאבדו סבלנות במשך הקריאה ועלולים להתנתק מהקריאה, או ינסו בכל זאת להרעיש).
- ג. הכאת שני "המן" הראשונים בראש כל פרק, ו-"המן" האחרון בפרק ט - סך-הכל: 15 "המן" (-כמעט רבע מההמן). (**יתרון:** גם נשמרת ערנות הילדים לאורך כל המגילה, גם ברור לכולם היכן מכים, וגם נשמרים רצפי קריאה).
- ד. הכאת המן בפרקים מסוימים, כגון ג, ד, ה, ט. (**יתרון:** נקל לדעת היכן מכים והיכן לא מכים).

סיכום:

- א) הגעה להסכמה קודם לפורים על צמצום מספר ה-"המן" שמכים.
- ב) הודעה ותזכורת לפני קריאת המגילה על נוהל ברור וסימון מרכזי להפסקת הרעש.
- ג) תזכורת לציבור: שכל אחד יחזיק חומש בעת הקריאה, וכל מלה שלא ישמע מן החזן יקרא מן החומש. ●

הרב אלי רייף, מחזור יג, מתגורר במודיעין, ומשמש כרב קהילה בעיר.

⁴ הרב רחמים ישראל, רב העיר רודוס המאה ה"ט.

אלקנה גמליאל בין עושר לאושר

(ביקורת על ספר הילדים 'מומו' – מאת מיכאל אנדה)⁵

במבט ראשון הספר 'מומו' נראה כסתם עוד ספר לילדים. ניקוד, ציורים ולשון פשוטה וקצת ילדותית. לא משהו מיוחד. אבל רק במבט ראשון. במבט שני, החודר מעבר לאותיות המנוקדות ולציורים (המיוחדים!) של דני קרמן, מתגלה ספר שעוסק בנושאים הנוגעים לכל אחד ואחד בחלומותיו ושאיפותיו בחיים.

גיבורת העלילה היא ילדה חמודה ומסתורית בשם מומו, המתגוררת באמפי-

תיאטרון נטוש. כל תושבי השכונה החל בילדים וכלה במבוגרים מוצאים אצלה אוזן קשבת. הכול הולך במישרין ובנחת, עד שלפתע מופיעים בשכונה ה-'אדונים האפורים' העוסקים בשכנוע התושבים לוותר על חיים בנחת ולהתחיל "לנצל את הזמן", כשפירוש הדבר הוא לעבוד יותר, ולהרוויח עוד ועוד ועוד. אלא שמסתבר שאותם אדונים אפורים גונבים את הזמן המנוצל לעצמם ולא מחזירים אותו לאנשי השכונה. מומו וידידה יוצאים למאבק על מנת להשיב את הזמן האבוד ולהילחם באדונים האפורים.

מה פשר המאבק בין האדונים האפורים למומו? אותם אדונים אפורים בעצם מייצגים תפישת חיים שהדבר הראשון בסולם הערכים שלה הוא ניצול זמן. אך הכוונה לניצול זמן למען מטרה מוגדרת - צבירת רכוש, כסף ומעמד. לעומת ניצול הזמן יש מושג הפוך - "בזבוז זמן" - הקדשת זמן לשאר דברים, כמו חברים, תחביבים ומשפחה, וזה כמובן דבר אסור כיוון שהוא לא "מועיל" ולא מקדם את האדם לעבר העושר. כמובן שהמטרה הסופית של צבירת הכסף היא אושרו של האדם, אך בדרך לשאיפה זו האדם הולך ומאבד את היכולת ליהנות מהחיים כפי שהם. הוא שוכח שאת האושר ניתן למצוא בתוך החיים עכשיו, ואין צורך לרדוף אחר דברים שהדמיון טוען שהם יספקו את האדם. הוא נמצא כל חייו בלחץ ומרדף כשהוא מזניח את ההווה לטובת עתיד לוט בערפל שכנראה יהיה אפור בדיוק כמו ההווה, מפני שהלחץ והרדיפה לעולם אינם מסתיימים. לעומת האדונים האפורים, מומו חייה את חייה הפוך. אין מושג של בזבוז זמן - כל דבר שהאדם עושה והוא מסב לו אושר - מה טוב, והוא הניצול המקסימלי והנכון של הזמן. האושר נמצא בחיים כפי שהם עכשיו - באהבה של הסביבה ובנתינה לה, ובעשיית אותם דברים שמסבים אושר עכשיו, גם אם אין להם תועלת בעתיד הרחוק. הסיפוק העצמי נובע מכל פעולה שיכולה להיראות אפורה, אך אם מקדישים לה את תשומת הלב מגלים לפתע איך היא ממלאת את האדם.

יש שיטענו ששמחתה של מומו היא שמחת השוטים שאין להם שאיפות בחיים, ולכן הם שמחים בבוץ בו הם נמצאים, פשוט מפני שהם משלימים איתו כי אין להם אפשרות אחרת. אבל לדעתי אין זו הסתכלות נכונה. ברור שעל האדם לשאוף ולהתקדם. אלא שעליו להכיר בשני דברים: האחד - השאיפות שלו צריכות להיות מותאמות לו ולא מוכתבות על-ידי גורמים חיצוניים. והשני - עליו לדעת שאסור להקריב את חווית ההווה בשביל העתיד. גם כאשר אדם מתקדם לעבר העתיד, אסור לו לזנוח את חיי ההווה, אלא עליו להפיק את המירב והמיטב מהם.

אם כן, ניתן לומר שבמסווה של ספר ילדים, עוסק הספר באחת השאלות הכבדות: היכן, ומה הוא האושר? האם הוא דבר חיצוני, שעלינו לשאוף אליו כל חיננו, או שמא האושר נמצא כאן ועכשיו ועלינו רק להבין זאת ולדעת כיצד לחשוף אותו?

⁵ 219 עמודים, הוצאת זמורה ביתן.

אני חושב שהקטע הבא הוא מעין תמצית הוויכוח בין אותם אדונים אפורים, הטוענים שצריך לרדוף אחרי האושר הנמצא רחוק רחוק, לבין מומו המגלמת את התפיסה שהאושר כבר כאן, והוא נמצא באותם דברים שאנחנו אוהבים לעשות ולחיות אותם:

"יום אחד פגשה מומו בעיר בשלושה ילדים שנהגו לבוא אליה לפנים...
'כל כך חיפשתי אתכם' אמרה מומו בלא נשימה. 'האם שוב תבואו אלי עכשיו?'
השלושה החליפו ביניהם מבטים. אחרי כן נענעו בראשיהם לאות לאו.
'אבל אולי מחר, כן?' שאלה מומו. 'או מחרתיים'.
שוב נענעו השלושה בראשיהם אותו נענוע של לאו.
'אח, בואו שוב!' בקשה מומו. 'הרי קודם הייתם באים תמיד'.
'קודם!' ענה פאולו. 'אבל עכשיו הכול אחרת. אסור לנו עוד לבזבז את זמננו ללא תועלת'.
'הרי את זה לא עשינו אף פעם', אמרה מומו.
'כן, היה יפה', אמרה מריה, 'אבל לא זה הקובע'.
שלושת הילדים המשיכו דרכם בחיפזון. מומו רצה לצידם.
'לאן אתם הולכים עכשיו?' רצתה לדעת.
'אל השיעור למשחקים', ענה פרנקו. 'שם אנו לומדים לשחק'.
'לשחק במה?' שאלה מומו.
'היום אנו משחקים במשחק הכרטיסים המנוקבים' הסביר פאולו. 'זה מועיל מאוד, אבל צריך להיזהר נורא'.
'ואיך משחקים בזה?'.
'כל אחד מאיתנו מיצג כרטיס מנוקב. כל כרטיס מנוקב מכיל המון נתונים שונים: מה הגובה, מה הגיל מה המשקל וכן הלאה. מכניסים את הכרטיסים לכרטסת ומערבבים אותם. ואז צריך כל אחד מאיתנו למצוא כרטיס מסוים מבין כולם. הוא צריך להציג שאלות באופן כזה שיוכל להבדיל את כל הכרטיסים הלא נכונים עד שיישאר עם הכרטיס הנכון. ומי שעושה זאת הכי מהר הוא המנצח'.
'ומזה נהנים?' שאלה מומו בספק כל שהוא.
'לא חשוב אם נהנים, לא זהו הקובע'. אמרה מריה בחרדה.
'אבל מהו הקובע?' רצתה מומו לדעת.
'הקובע הוא' אמר פאולו, 'שזה מועיל לעתיד'..." (עמ' 175-176).

אני חושב שהקריאה בספר מפגישה את הקורא עם תפישה שאם נרצה נוכל לכנותה בלשון חז"ל - "איזהו עשיר? השמח בחלקו". הקריאה היוצאת מהספר היא לחיות את החיים כמו שהם ולהיות מאושר גם ללא קשר לדמיונות וחלומות, שיש להם חשיבות, אבל הם לא כל החיים, ואסור שיהפכו לעיקר החיים. ונסיים בבדיחונת שיש בה סיכום לדברים:

במדינה רחוקה ראו אדם שהיה עני מרוד יושב על החוף ודג דגים. שאלו אותו "מדוע אינך יוצא לעבודה אלא מתבטל על החוף ודג דגים?". "שאל הדייג "ובשביל מה לעבוד?". "מה הכוונה" ענו לו, כדי שיהיה לך כסף ותהיה עשיר!". "ומדוע לי להיות עשיר?" שאל הדייג. "נו. זה פשוט. כשתהיה עשיר תוכל לצאת לחופשות ולדוג להנאתך" השיבו. אמר הדייג "אם כך, הרי זה מה שאני עושה כבר עכשיו...".

אלקנה גמליאל, מחזור כח, תלמיד בישיבה, מתגורר באלון-שבות.

כיוונים בעבודת ה' במקדש

טעמים נוספים (ראה מורה נבוכים ג, מה), אשר כולם משתלבים בתכלית המקדש. אין מעמד מיוחד לארון על פני כלים אחרים, וכל הכלים משרתים מטרה אחת, ועל כן אין למנותם כמצוות נפרדות.

מדובר גם בשתי הבנות שונות באשר ל**כיוון הרוחני** בעבודת המקדש. לשיטת הרמב"ם (מורה נבוכים ס), כיוון עבודת ה' במקדש הוא מלמטה למעלה; העבודה במקדש באה לחזק את האמונה באל אחד שאותו עובדים, ולהביא את האדם לידי יראת ה': "והרי יודע אתה שהתורה מדגישה את האמונה ברוממות המקדש ויראתו, כדי שתושג לאדם היפעלות של שפלות-ברך ושל קלות-עורך-עצמו בשעה שהוא רואה אותו...הכול נועד לעורר יראת המקדש המביאה לידי יראת ה'".

הרמב"ן ורבי יהודה הלוי הוסיפו את המימד ההפוך, מלמעלה למטה. כבר הבאנו לעיל את דברי הרמב"ן בענין הארון ("מקום מנוחת השכינה"), ונוסיף כעת גם את דבריו בענין לחם הפנים "וכן השולחן בלחם הפנים – בו תחול הברכה וממנו יבוא השובע לכל ישראל". ריה"ל בספר הכוזרי הדגיש מימד זה והפכו לעיקר. בדונו בהשראת השכינה בהקשר לקרבנות, כתב ריה"ל כך: "והכוונה במצווה זו (=קרבנות) היא עריכת הסדר הדרוש למען שכון המלך במקדש", כאשר הדגש הוא על השראת שכינה במובנה השונים על העובדים במקדש ועם ישראל בכללותו.

גיל נדל, מחזור יא, עורך-דין, מתגורר באורנית.

מזל טוב לאהר'לה גלצר (כג) לרגל אירוסיו עם בחירת לבו רננה, שהיא 'לגמרי במקרה' אחותם של עמי (יח) ואיתן (כא) צביאלי, וגיסתו של הרב אלי רייף (יג).

מזל טוב ליעקב (ג) ומיכל שטרן לרגל ארוסי בנם.

מזל טוב לר' ברוך ברנר (ה) לרגל אירוסיו בתו.

מזל טוב לרב אלישע אבינר להולדת הנכד.

בעקבות הציווי המופיע בפרשתנו - "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכְכֶם" (כה, ח) – מנו מוני המצוות את מצוות בנין בית המקדש. כך, למשל, כותב הרמב"ם בספר המצוות (עשה כ) – "הציווי שנצטוונו לעשות בית עבודה, בו תהיה ההקרבה והבערת האש תמיד, ואליו תהיה הפניה, ובו תהיה החגיגה וההתקבצות בכל שנה".

אלא שבצד הציווי בפרשתנו לבניית המקדש, אנו מוצאים גם ציוויים מיוחדים לעשיית כלי המקדש – ארון, מנורה, שולחן ומזבח, ולגביהם נשאלת השאלה האם יש למנות את עשייתם כמצוות עשה נפרדות ועצמאיות?

מצד אחד – שיטת הרמב"ם בספר המצוות, שם מציין הרמב"ם שכלי המקדש **הינם פרטים של כלל אחד**, בית המקדש, ועשייתם נכללת בתוך מצוות העשה הכללית של בנין בית המקדש.

מצד שני – שיטת הרמב"ן בספר המצוות (השגות למצוות עשה לג) הסובר **שכלי המקדש ובית המקדש הינם עניינים שונים**. (בסופו של דבר, מונה הרמב"ן רק מצוות עשה אחת נוספת והיא בניית הארון, שכן מצוות בניית המנורה "נבלעת" בתוך המצווה להדליק את הנרות במקדש, ומצוות בניית השולחן נבלעת בתוך מצוות עריכת לחם הפנים, ומצוות בניית המזבח נבלעת בתוך מצוות הקרבת הקרבנות).

נמצא שעיקר מחלוקתם של הרמב"ם והרמב"ן הינה בשאלה האם למנות את בניית הארון כמצווה עצמאית או לא. מסתבר, שמחלוקת זאת חושפת הבנות שונות לגבי מהותו של בית המקדש.

לשיטת הרמב"ן, **בית המקדש כולל שני אלמנטים נפרדים** – **האחד**: בית שהוא מקודש לה', **והשני**: מקום להשראת השכינה. כך הרמב"ן כותב בפירושו לפרשתנו (שמות כה, ב) - "צווה תחילה על דבר המשכן שיהיה לו בית בתוכם מקודש לשמו ושם ידבר עם משה ויצווה את ישראל, והנה עיקר החפץ הוא במשכן מקום מנוחת השכינה שהוא הארון". לכן בית המקדש והארון הינם שני עניינים נפרדים.

הרמב"ם, לעומת זאת, **רואה מטרה אחת בבית המקדש** והיא בית עבודה ופניה לה' (ראה בדברי הרמב"ם שהובאו בפתח הרשימה). וכך, הכפורת שעל הארון נועדה להקנות דעה נכונה בעניין הנבואה, המנורה נודעה לרומם ולכבד את הבית, ועוד

הרב אלי רייף החג שלו והחג שלה

על הזוגיות

לפני שנים, בערב פורים, ניגשתי לחתן טרי ואמרתי לו: 'בכל שנה התבסמת כראוי, בשנה זו תתבסם מנישואיך. אני יודע שכאשר אתה מתבסם אתה אומר דברי טעם, אבל אשתך עלולה להיות נבוכה ואפילו מבוהלת. היא אף פעם לא ראתה אותך ככה'.

זה לא היה קל לחתן, אבל הוא קיבל את עצתי. לאחר פורים בא הודה לי, ואמר: באמת אשתי מאוד פחדה מההתבסמות שלי, אבל לא הרגישה שהיא יכולה לומר לי, כי ידעה שהדבר חשוב לי, וגם חשבה שרק כך ניתן לקיים את המצווה. אחר שראתה שלא התבסמתי הוקל לה ושמחה מאוד. היא עצמה אמרה לי, בשנה הבאה תשתה.

אם תשאלו בני זוג איזה חג הם אוהבים, סביר שתקבלו תשובות שונות. יש את "החג שלו" ואת "החג שלה". אם טרם בדקתם - אז הגיע הזמן. רק בירור זה כשלעצמו אולי יסייע בפיתרון כמה תמיהות.

החיבה האישית לחג תלויה בגורמים שונים. לעתים, הדבר תלוי במבנה האישיות. יש המחבבים את פורים ויש את יום הכפורים, יש השמחים בחגים המסודרים ואחרים בחגים "המבולגנים", יש מחבבים את החגים המגה-משפחתיים כליל הסדר, ואחרים מחבבים חגים פנים-משפחתיים כחנוכה. אין מצווה ששני בני הזוג ירגישו חיבה דומה לאותם חגים. בהחלט יש מצווה שישירור שלום בין בני הזוג בכלל וגם בחג, ובני הזוג ישמחו בחגים. השוני מפרה. כך כל אחד מוצא בחג את עצמו ומביא לחג ביטויים של אישיותו. החיבה האישית, מטבע הדברים, גורמת להזדהות גבוהה יותר ולתוספת אורה, לפי הטיפוס ולפי החג, בחיי המשפחה כולה.

לפעמים, החיבה קשורה גם לדרך בה חגגו בבית ההורים את החג, וגם לאופן ההתנהלות של החג כפי שהתפתח במהלך הדורות. לדוגמה, נשים לא מעטות אינן מחבבות את שמחת תורה ופורים, משום שהם חגים "המותאמים" לגברים. בחגים אלו לעתים הנשים מוצאות את עצמן צופות פאסיביות בריקודים או בשכרות. גם סדר הארוחות משתבש, ובמידה מסוימת התנהלות החג פחות מתאימה לסדרי הילדים. הניתוק של הגבר גורם לאישה משא כבד. החג כאילו מתנהל בשני מעגלים נפרדים. התוצאה שהגבר מרגיש רוממות רוח ושמחה, ואילו האישה מרגישה את רוממות הטרחה. בקשיים מסוג זה הקשורים להתנהלות הכלל המשפחתית העיקרון היסודי הוא לזכור שאין "מתכוון" לחג (ובכלל אין "מתכוון" לחיים!).

חלק ניכר מדרך ההתנהלות של החגים, הוא תוצאה של הרגלים חברתיים ומשפחתיים. הדרך הפשוטה והטובה היא פשוט לשבת ולדבר לפני-כן, ולא לראות שום דבר מאופן ההתנהלות של החג כמובן מאליו. ניקח לדוגמה את פורים "החג המבולגן". ניתן לחפש קריאות בכמה בתי כנסת, או קריאות שקטות ומהירות, כך שגם האישה תשתתף בקריאה השמחה וצוהלת, ולא תישאר לקריאה המאוחרת. ניתן להפוך את חלוקת משלוח המנות לאירוע פחות מטריח ע"י צימצום, או לחילופין לאירוע כלל משפחתי. אפשר להחליף את המוזמנים בסעודת פורים, להקדימה או לאחרה לפי הנוחות של הילדים. לאכול בבית סעודה משפחתית, ואח"כ ללכת לסעודת פורים, ועוד ועוד פתרונות יצירתיים. העיקר לשבת ולדבר על זה, ולמצוא את הדרך המתאימה ביותר למשפחה. ראוי להדגיש כי יש נשים המרגישות נבוכות מלראות את בעליהן משתכרים. לעניות דעתי, במקרה כזה על הבעל להימנע מכך (ואולי יש בכך גם רמז לבעל שעדיף לו להימנע מכך, בבחינת יודעת אישה נפש בעלה), ובפרט אצל זוגות צעירים. העיקרון של שלום-בית ומניעת בושה מהאישה מכריע, וכידוע בהחלט יש על מי לסמוך גם למי ששונה רק מעט. נקודת המוצא היא שהחג הוא של כל המשפחה, והמשפחה כולה צריכה לשמוח בחג. במקביל, צריך לזכור גם את המקום של החיבה האישית, ולא למנוע טוב מבעליו. הויתור הוא הדדי. אם אחד מבני הזוג מרגיש שמימד מסוים בחג מאוד מאוד קרוב לליבו, מדוע שבן הזוג לא יעשה גם מאמץ ללכת לקראתו, ולמצוא את הדרך לתת לשני את ההזדמנות למצוא את החיבור האישי? דווקא בחברה המודרנית שמלאה "חוויות" ו"שמחות" מדומות, שמחת החגים היא הזדמנות למפגש עם חווית שמחה של קדושה. התעצמות השמחה של האחד, יש בה בכדי להקרין על כלל המשפחה, וליצור חוויה וחיבור של הילדים. פשוט צריך לחפש אחר נקודת האיזון.

● בהחלט יש מקום גם "לחג שלו" ו"לחג שלה" בתוככי "החג שלנו" – של כל המשפחה.